

Szanowni Państwo,
Drodzy Przyjaciele,

Koniec 2023 roku przyćmiły dwa wydarzenia, które mają duży wpływ na naszą pracę: w reakcji na masakrę Hamasu od 7 października 2023 r. Izrael jest w stanie wojny. Naród ukraiński również przeżywa drugą zimę w stanie wojny i częściowo pod okupacją Rosji. Nasza solidarność i wielka troska są skierowane w szczególności do ocalałych z obozu koncentracyjnego Neuengamme i ich krewnych, ale także do naszych partnerów w obu krajach.

Kolejne wyzwanie dla naszej pracy stanowią nasilenie się antysemityzmu i coraz częściej wyrażane publicznie prawicowe ekstremistyczne i rewizjonistyczne stanowiska historyczne w Niemczech. Będąc odpowiedzialnymi za edukację na temat zbrodni nazistowskich, pozostajemy zdecydowanie przeciwni wszelkim formom nienawiści wobec określonych grup i wobec trywializacji narodowego socjalizmu w dzisiejszych czasach.

Uroczystości z okazji rocznicy wyzwolenia więźniów obozu koncentracyjnego Neuengamme w dniu 3 maja 2023 r. były pozytywnym wydarzeniem roku. Chcielibyśmy podziękować naszym gościom honorowym, ocalałym z obozu koncentracyjnego: Dicie Kraus, Livii Fränkel, Elisabeth Masur-Kischinowski, Natanowi Grossmannowi i Barbarze Piotrowskiej, za wspólne świętowanie tego dnia. Warto tu wspomnieć także inne wydarzenia upamiętniające rocznicę: w „kawiarni opowieści” młodzi dorośli podjęli dialog ze świadkami historii. W Neustadt przedstawiciele Amicale Internationale KZ Neuengamme dołączyli do mieszkańców miasta, aby uczcić pamięć więźniów, którzy zginęli podczas bombardowania statków Cap Arcona i Thielbek w Zatoce Neustadt. W Miejscu Pamięci „Ort der Verbundenheit” mogliśmy również powitać krewnych więźniów obozu koncentracyjnego Neuengamme z Ukrainy. Takie spotkania są nieocenione w naszej pracy nad pamięcią.

3 lipca, po zakończeniu kilkumiesięcznych prac remontowych, mogliśmy ponownie otworzyć Centrum Historii Stadthaus – kolejną instytucję w ramach działalności naszej Fundacji. Centrum oferuje nowe możliwości: oprócz obejrzenia stałej wystawy, potomkowie prześladowanych mogą teraz zaprojektować „pudełka pamięci”, aby upamiętnić członków swoich rodzin, którzy byli przestępcami lub więźni w Stadthaus. Hamburgskie inicjatywy mogą prezentować tu także swoje projekty. Jako pierwsza swoje przedsięwzięcie pt. „Kontrowersje wokół Stadthaus jako miejsca pamięci” zaprezentowała inicjatywa Stadthaus. W Centrum zrealizowano również inne formaty edukacyjne, wystawy specjalne, odczyty i wykłady.

Kamieniem milowym dla regionalnej kultury pamięci jest „Hamburska Koncepcja Miejsca Pamięci”, którą opracował były dyrektor Fundacji prof. dr Detlef Garbe wraz ze mną jako swoim następcą oraz w ścisłym porozumieniu z organizacjami z Hamburga, działającymi na rzecz pamięci. Koncepcja ta to szeroki zakres sugestii dotyczących wzmocnienia obecnych i przyszłych zadań miejsc pamięci i kultury pamięci w Hamburgu, która została przyjęta przez Senat Hamburga we wrześniu.

W 2023 r. w Miejscu Pamięci denk.mal Hannoverscher Bahnhof rozpoczęto planowanie budowy nowego Centrum Dokumentacji Deportacji z Hamburga. W styczniu w hamburskim ratuszu zaprezentowano wystawę „Śmierć jest zawsze wśród nas”, która koncentrowała się na deportacjach do Rygi i Holokaucie na Łotwie, a w jej otwarciu wzięli udział ocaleni i dzieci deportowanych z Hamburga. Od kwietnia na wystawie „Dlaczego tutaj?”, prezentowanej w parku Lohsego można było poczytać o historii i upamiętnianiu. Od września pokazywana była natomiast wystawa „Więcej niż

pomnik”, w ramach której krewni byłych więźniów opowiedzieli o znaczeniu miejsca pamięci dla nich i ich rodzin.

Zaprezentowaliśmy również inne wystawy: Z okazji 90. rocznicy wydania „Dekretu o ochronie narodu i państwa” („Reichstagsbrandverordnung”) w Muzeum Historii Hamburga pokazano objazdową wystawę „Preludium do terroru” na temat pierwszych obozów koncentracyjnych, takich jak obóz koncentracyjny Fuhlsbüttel w Hamburgu, która powstała we współpracy z innymi miejscami pamięci w Niemczech. 4 września minęła również 90. rocznica otwarcia obozu koncentracyjnego Fuhlsbüttel. Upamiętniliśmy ją wraz z wieloma partnerami w urzędzie dzielnicy Hamburg-Nord, czytając teksty uwięzionych przeciwników reżimu. Z okazji rocznicy „Akcji Gomora” z 1943 r. pod kościołem św. Mikołaja Fundacja zaprezentowała stworzoną przez siebie specjalną wystawę „Przed nami leżą tylko gruzy”, która koncentruje się na doświadczeniach więźniów obozów koncentracyjnych w zniszczonym mieście.

We współpracy z hamburskimi instytucjami: Centrum Badań nad Historią Współczesną i Centrum Kształcenia Politycznego zainicjowaliśmy w 2023 r. projekt „HAMREA. Hamburg rechtsaußen” („HAMREA. Skrajna prawica w Hamburgu”), który analizuje prawniczo-ekstremistyczne akcje i formy przemocy. Przygotowana przez naszą Fundację specjalna wystawa „Prawicowa przemoc po 1945 r.” będzie prezentowana w hamburskim ratuszu od 19 stycznia 2024 r. Otwarty został również nowy przewód doktorski na temat nazistowskiej gospodarki wojennej w porcie w Hamburgu, który pozwoli na nowo spojrzeć na gospodarcze współzależności i pracę przymusową w narodowosocjalistycznym Hamburgu.

W naszej pracy edukacyjnej w ramach projektu partycypacyjnego opracowywane są materiały edukacyjne na temat narodowosocjalistycznej wojny eksterminacyjnej i losów ofiar nazistowskich prześladowań z Europy Wschodniej. Natomiast podczas międzynarodowego młodzieżowego workcampu „Odświeżanie pamięci” młodzi ludzie m.in. z Wietnamu, Meksyku i Azerbejdżanu restaurowali obiekty w Miejscu Pamięci. Dawny dom komendanta w Miejscu Pamięci Obozu Koncentracyjnego Neuengamme jest obecnie regularnie otwarty dla zwiedzających. Stypendyści Fundacji, historycy z Ukrainy i organizacji Memorial International, obecnie Memorial Future, stworzyli tam przestrzeń projektową „Prześladowani przez narodowy socjalizm z Europy Wschodniej”.

Podczas 9. Forum „Przyszłość Pamięci” w listopadzie wraz z wieloma krewnymi z różnych krajów, w tym z Hiszpanii, Belgii, Holandii, Niemiec, Francji i Polski, dyskutowaliśmy na temat pamięci rodzinnej w kontekście międzynarodowym oraz o znaczeniu historii w teraźniejszości.

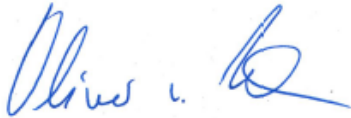
W Gaju Pamięci na terenie obozu koncentracyjnego Neuengamme odsłonięte zostały dwa nowe pomniki – pomnik, który powstał z inicjatywy hiszpańskiego Amicale dla upamiętnienia ofiar hiszpańskiej wojny domowej, „Czerwonych Hiszpanów” i członków Brygad Międzynarodowych oraz pomnik gminy Staphorst (Holandia), który upamiętnia łapankę z sierpnia 1944 roku. Mieliśmy również zaszczyt gościć delegacje m.in. z Murat (Francja), Putten (Holandia), Danii i Belgii.

W 2023 r. na zasłużoną emeryturę odeszło kilku długoletnich pracowników Fundacji, a swoją pracę, również na ważnych stanowiskach kierowniczych, rozpoczęli nowi. Dzięki temu pełny już zespół Fundacji może wspólnie stawiać czoła nadchodzącym wyzwaniom.

Niestety, w tym roku musieliśmy również pożegnać wiele bliskich nam osób. Chcielibyśmy tutaj wspomnieć zmarłych, byłych więźniów i świadków historii: Karla Pajuka, Mariana Hawlinga, Stefanę

Bajer, Thérèse Boudier, Ivana Moscovicha, Annę Puchajdę, Rogera Manceau, Nachuma Rotenberga, Adrianusa Anthony'ego van Lieburga, François H.M. Raveau, Marianne Wilke, Erikę Estis, a także ważnych partnerów i towarzyszy naszej pracy na rzecz pamięci Heinera Schultza, Jürgena Köhlera i Marko Knudsena.

W imieniu wszystkich pracowników życzę wszystkim bezpiecznego i zdrowego rozpoczęcia Nowego Roku 2024 oraz tego abyśmy mogli cieszyć się bardziej spokojnym i beztroskim czasem!

prof. dr Oliver von Wrochem, Hamburg, w grudniu 2023 r.

Zarząd Fundacji / kierownik Miejsca Pamięci Obozu Koncentracyjnego Neuengamme